

Μνήμης ανάπλους

[Ο δραστήριος και καθ' όλα αξιέπαινος πολιτιστικός σύλλογος των Κάτω Ασιτών «το Γοργολαϊνι» στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων που διοργανώνει παρουσίασε στις 18/07/2005 στην αυλή του δημοτικού σχολείου το βιβλίο του Γιάννη Γ. Τσερεβελάκη Μνήμης ανάπλους, που έχει ως θέμα του την ιστορία και το λαϊκό πολιτισμό του χωριού. Ήμουν ένας από τους ομιλητές με το παρακάτω κείμενο]

Ανήκω στους ανθρώπους που θέλουν να πιστεύουν ότι ο παράδεισος της ζωής βρίσκεται στο μέλλον και όχι στο παρελθόν, παρά το γεγονός ότι συνηθίσαμε να ατενίζουμε τα περασμένα με τη ματιά της νοσταλγίας και τη σιγουριά της αθωότητας. Ό,τι πέρασε είναι για μας ασφαλές και σταθερό σημείο αναφοράς, ενώ ό,τι πρόκειται να έλθει το αντιμετωπίζουμε με την καχυποψία της αβεβαιότητας και το φόβο του απρόβλεπτου. Πώς λοιπόν να αναφερθεί κανείς στο παρελθόν χωρίς να λοξοκοιτάξει το παρόν και να κινδυνολογήσει ενδεχομένως για το μέλλον;

Αυτό σκέφτηκα, όταν για πρώτη φορά ήλθα αντιμέτωπος με τον πράγματι ποιητικό τίτλο του βιβλίου, για το οποίο συζητάμε απόψε: Μνήμης ανάπλους. Η δεύτερη λέξη απαντά για πρώτη φορά ασυναίρετη (*ανάπλοος*) στον Ηρόδοτο, έχει δηλαδή ιστορία δύομισι χιλιάδων χρόνων. Σημαίνει την πορεία αντίθετα στο ρεύμα του ποταμού και την επιστροφή.

Αλήθεια, φίλε Γιάννη, προς τα πού αναπλέεις, σε ποιο ρεύμα ποιου ποταμού πας κόντρα και προς τα πού επιστρέφεις; Ποια ανάγκη σε σπρώχνει και μας παρασέρνει και εμάς όλους μαζί; Νομίζω ότι σε νιώθω. Είναι η ανάγκη να ξεκολλήσει η ζωή μας από τον οδοστρωτήρα που ισοπεδώνει τους ανθρώπους και συγχρόνως θέλει με περισσή αναίδεια να τους πείσει ότι τους εξισώνει κιόλας. Ο ανάπλους της μνήμης είναι έτσι το ταξίδι του καθενός, η αναβάπτιση μέσα στις συλλογικές εμπειρίες και η αγάπη για ένα λαϊκό πολιτισμό που μπορεί να νομίζουν πολλοί ότι χάνεται αλλά απλώς μεταμορφώνεται.

Και για ποιο σκοπό όλα αυτά; Μήπως δεν είμαστε ικανοποιημένοι με τις σημερινές μας ανέσεις και ευκολίες, όσοι τις έχουμε; Η απάντηση είναι αυτονόητη. Ναι, αλλά όλα τούτα δεν προσφέρουν εκείνο το κάτι τις που κάνει τους ανθρώπους να ξεχωρίζουν, δεν προσφέρουν την προσωπική σφραγίδα και ταυτότητα. Αυτό το αναδεικνύει ο πολιτισμός του λαού και δεν υπάρχει άλλος τρόπος να το διαλαλήσει παρά με τη γλώσσα του.

Προκαλείς φίλε Γιάννη τη γλώσσα και τη σκέψη του καθενός για τον προσωπικό του της μνήμης ανάπλου, για το δικό του ταξίδι. Το ένα συ-

μπαρασύρει το άλλο, όπως ακριβώς οι κρίκοι μιας καλοφτιαγμένης αλυσίδας. Και μου φέρνεις στη μνήμη τη δικιά μου ιδιαίτερη πατρίδα Κύπρο. Ιούλιος γαρ, μήνας της μνήμης και της επιστροφής... Με κεντρίζεις και με τη δικιά μου γλώσσα. Όχι αυτήν που μαθαίνουμε στο σχολείο αλλά εκείνη που γεμίζει με βουνίσιο αέρα τη ζωή μας, που μυρίζει φρεσκοψημένο ψωμί σε καλοασβετωμένες αυλές, που καίγεται στην κάψα του καλοκαιριού και δροσίζεται την αυγή με το πρώτο βελόνιασμα των ακτίνων του ήλιου. Λουσμένη μέσα στην εκφραστική ποικιλία της ελληνικής μας γλώσσας, με τον πλούτο των διαλέκτων και ιδιωμάτων της. Γιατί εμείς οι Έλληνες είμαστε τόσο ίδιοι μέσα από τη διαφορετικότητά μας, γιατί το τοπίο και οι προσφερόμενες εμπειρίες έχουν κοινή βάση.

Να θυμηθώ λοιπόν σε ένα πρώτον ανάπλουν ότι και εμείς έχουμε *κουρούπες*, *κερκέλους* και *κασάπηδες*, φτιάχνουνε *κιοφτέργια*, χρησιμοποιούμε *θρινάκια* και ασχολούμαστε με τις *καλλουργιές*. Και εκεί οι άνθρωποι *παχτώνουν* τις περιουσίες τους. Το χωριό μου είναι κατάφυτο από *νρυγιάδες* και *ακονιζές* και οι *κολισάρες* κάνουν το καλοκαίρι κυριολεκτικά παρέλαση αδιαφορώντας αν οι γυναίκες φτιάχνουν τα μαλλιά τους *ποπό* (ή *μπομπό*). Και στα δικά μας σπίτια, που όταν κτίζονται *προυγεύγει* κανείς, αν θέλει να κάνει *χαέρι*, υπήρχε ο *αχεργιώνας* και οι χωμάτινες στέγες ήταν στηριγμένες σε *μεσοδόκια*. Και σε μας ο παπάς βγαίνει για τον αγιασμό των Φώτων με το *σιγλί*, ενώ όταν έρχεται ή ώρα για το *κλάδος* υπάρχει φαντάζομαι η ίδια δυσκολία στην εξεύρεση εργατών. Το μόνο που όλα αυτά τα προφέρουμε λίγο διαφορετικά, με κάποιες μικροαλλαγές (στην κατάληξη, στο γένος). Να λοιπόν ένα πρώτο σημείο γλωσσικής ταυτότητας: η διαφορετική προφορά του κάθε τύπου.

Χρησιμοποιούμε όμως και ίδιες λέξεις αλλά με αλλιώςτική σημασία: Ο *πανιστής* λέγεται σε μας *καλόγερος* ή *σύρτης* ή *φουρνέθκιο*, ενώ το *παννίζω* σημαίνει φορώ καινούργια ρούχα για πρώτη φορά, κυρίως το Πάσχα ή τα Χριστούγεννα. Μπορεί σε σας οι *σκούλοι* να είναι χόρτα που τρώγονται αλλά να μη σας φανεί καθόλου περίεργο ακούγοντας ότι *σκούλοι* ονομάζονται υποτιμητικά οι Παφίτες! Και ενώ ο *κονόμος* γνωρίζετε ότι είναι αυτός που τυροκομεί, με την ίδια ακριβώς ονομασία είναι γνωστός ο πατέρας του ομιλούντος, επειδή ως ιερέας φέρει το οφίκιο του Οικονόμου! Τα *γλυκιά* δεν είναι τα ξεροτήγανα αλλά ό,τι καλύπτει το λαιμό του ζώου (και σε σας υπάρχει αυτή η σημασία), τέλειος μεζές για τους καλοφαγάδες, ενώ ο *τσιφτές* δεν είναι είδος κυνηγετικού όπλου αλλά το παλαιό νόμισμα των δύο σελινιών, το ένα δέκατο της λίρας. Οι Κυπρίες δεν κάνουν *κουρλιά* αλλά *βρουλιά*, λέξη που σε εσάς σημαίνει το *βούρλο*. Και το κυριότερο: το *λαλώ* σημαίνει λέω, ομιλώ και όχι οδηγώ τα πρόβατα. Να επομένως ένα δεύτερο σημείο γλωσσικής ταυτότητας: Να μεταχειρίζεται κανείς τα ίδια ηχητικά εργα-

λεία (τι άλλο από εργαλεία φτιαγμένα με ήχους είναι οι λέξεις;) για να εκφράσει διαφορετικές σημασίες και για να κατασκευάσει διαφορετικά νοήματα.

Έχουμε όμως και εντελώς διαφορετικές λέξεις για διαφορετικά πράγματα, όπως *καράολος* (εδώ *χοχλιός*), *σβανάς* (εδώ *πριγιόνι*), *βουκάνη* (εδώ *βωλόσυρος*). Το ίδιο μπορεί να πει κανείς και για κάθε διάλεκτο. Να λοιπόν ένα τρίτο σημείο διαφορετικότητας, και άρα διαδήλωσης ταυτότητας: να έχεις λέξεις για συγκεκριμένα πράγματα σχεδόν αποκλειστικά δικές σου και, ακόμα περισσότερο, να έχεις έννοιες που κανένας άλλος δεν μπορεί να εκφράσει, επειδή απλώς δεν μπορεί να τις έχει, αφού δεν τις βιώνει.

Διάλεκτος όμως είναι και ο διαφοροποιημένος τρόπος που αντιλαμβανόμαστε τα πράγματα. Φέρτε στο μυαλό σας την ουδέτερη έκφραση *προσπαθώ να ανοίξω την πόρτα*. Σκεφτείτε τώρα το *πολεμώ να ανοίξω την πόρτα* ή το σημασιολογικά και λεξιλογικά συνώνυμό του από την Κύπρο *μάχομαι να ανοίξω την πόρτα* και θα νιώσετε το κεφάλι σας να γεμίζει με ήχους, το σώμα σας να ιδρώνει και τα χείλη σας να εκστομίζουν πιθανόν ό,τι μπορείτε να φανταστείτε! Σκέφτομαι ακόμα τώρα το καλοκαίρι ξανά τον Ιούνιο και τον Ιούλιο (τον άσχημο Ιούλιο ...): ο *πρωτοούλης* και ο *δευτεροούλης* για σας, ο *πρωτογιούνης* και ο *δευτερογιούνης* για την Κύπρο, εδώ κέντρο ο Ιούλιος, εκεί κέντρο ο Ιούνιος (που να ξέραμε ότι δυστυχώς η ιστορία θα τα έφερνε ανάποδα ...). Ακόμα εδώ (και σε όλη την Ελλάδα) το προζύμι *ανεβαίνει*, εκεί *μπαίνει*...

Διάλεκτος λοιπόν: λέξεις κληρονομημένες από την Αρχαία, λέξεις ξένες, τούρκικες, βενετσιάνικες, αγγλικές... Καρφωμένες όμως με μπρόκες, όπως θα' λεγε και ο Μ. Αναγνωστάκης. Και όλες τους ελληνικές γιατί προσαρμόζονται στις ελληνικές καταλήξεις. Το *ρούχο* και το *σπίτι* δεν ενοχλούν σήμερα κανένα. Είναι λέξεις ελληνικές, έστω και αν ετυμολογικά είναι ξένες. Έτσι λέμε, για να αναφέρω κάποια παραδείγματα από τα τούρκικα, *ντουβάρι* και όχι *ντουβάρ*, *νάζι* και όχι *ναζ*, *ραχάτι* και όχι *ραχάτ*, *ντουσιουντίζω* και όχι *ντουσιουνμέκ*. Κατά τον ίδιο τρόπο λέμε *Παρίσι* και όχι *Παρί*, *Λονδίνο* και όχι *Λόντον*, *Μόναχο* και όχι *Μιουνχεν*. Σε παλαιότερες εποχές ο *Γκαίτε* λεγόταν *Γοίθιος* και ο *Ούλριχ Ουελερίχος*. Σκεφτείτε λοιπόν πόση δύναμη απέμεινε σε μερικούς για να επιμένουν στα *μπρέικ* και στις *πρες κόνφερανς* ...

Αντίθετα, μέσα από τον μνήμη ανάπλουν αναδύεται η ζωντανή γλώσσα του τόπου σας, για την οποία ο κάθε ένας πρέπει να είναι υπερήφανος. Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλο διαλεκτόφωνο, σε όλο τον ευρύτερο ελληνικό χώρο. Οι διάλεκτοι και τα τοπικά ιδιώματα είναι κατά την άποψή μου η εμπροσθοφυλακή της ελληνικής ταυτότητας γιατί κουβαλούν μέσα στη συνείδηση του λαού τη σύνταξη και τη μορφολογία της γλώσσας μας.

Μέσα στο σύγχρονο κόσμο, όπου όλα επικαλύπτονται από την κατακτητική σκόνη της πολιτιστικής επικάλυψης, όταν τα Αγγλικά γκρεμίζουν ως λαίλαπα το ιδιαίτερο γλωσσικό απόθεμα των λαών, μένει το λαϊκός πολιτισμός με τον κόσμο του - πρωτίστως με τη γλώσσα του - να διαλαλεί μία ηρωική παρουσία. Γιατί διαφορετική γλώσσα σημαίνει και άλλη αντίληψη για τον κόσμο. Η ασυνεννοησία δεν προκαλείται από την πολυμορφία των γλωσσών αλλά από την έλλειψη σεβασμού προς τη διαφορετικότητα και από την κατάργηση των βασικών αρχών πάνω στις οποίες στηρίχτηκε ο ανθρώπινος πολιτισμός.

Ξέρουμε από την άλλη ότι τίποτα δεν μπορεί να μένει το ίδιο. Η αλλαγή όμως να είναι συνειδητή επιλογή μας και όχι αποτέλεσμα εξαπάτησης. Και αυτό προσφέρει νομίζω το βιβλίο του φίλου του Γιάννη του Τσερεβελάκη: Μακροβούτι στην αυθεντικότητα. Μέσα από ένα προσωπικό ταξίδι επιστροφής, αλλά και συγχρόνως αντίστασης, ο συγγραφέας φωνάζει στους συντοπίτες του, προσκαλεί τους νέους του χωριού του, που όπως βλέπω αγκαλιάζουν με ένα δυναμικό παρόν τον πολιτιστικό σύλλογο, και ρίχνει το σύνθημα να πουν σε ξένους και ντόπιους εκπολιτιστές: να ο εαυτός μας, αυτοί είμαστε, να οι λέξεις μας, να η γλώσσα μας, να η ψυχή μας, να ο πολιτισμός μας, να η πανοπλία μας. Χτυπάτε, δεν σας φοβόμαστε πια...

Κώστας Κωνσταντίνου